

GÁSPÁR ATTILA–REIZER BALÁZS

Újabb hozzászólás az ismét elmaradt minimálbérvitához

Ebben a tanulmányban a számunkra elérhető legfrissebb, 2021. májusi járulékfizetési adatok alapján következtettünk a 2022. évi minimálbér-emelés várható hatásaira. Az adatok alapján úgy sejtjük, hogy a minimálbér-emelés főként a kisvállalatokat és a szakképzettséget nem igénylő munkaköröket érinti, így az aggregált adatok vizsgálata nem elegendő a minimálbér-emelés hatásainak vizsgálatához. Kutatásunk alapján nem látjuk jelét, hogy a minimálbér melletti zsebbe fizetés széles körű jelenség lenne. Végül a minimálbér adóterhének csökkentése mellett érvelünk.*
Journal of Economic Literature (JEL) kód: J21, J23, J31, J38.

Bevezetés

A kormány 2022-ben 200 ezer forintra emelte a minimálbért az előző évi 167 400 forintról. Ez 20 százalékos emelést jelentett, ami a 2021. évi 5 százalékos inflációhoz képest már-már radikálisnak tűnt, és nagyvonalúságában csak a 2000 és 2002 közti, 100 százalékos emeléshez volt mérhető.

A húsz évvel ezelőtti és a friss minimálbér-emelés közt két további párhuzam is felfedezhető. A 2000. évi minimálbér-emeléshez hasonlóan (*Cserpes–Pap* [2008]) a kormány 2022-ben is azzal érvelt, hogy a minimálbér-emelés az alacsony jövedelmű háztartások támogatását célozza, mert „a magyar családok így fognak részesülni a gazdasági növekedés eredményeiből”,¹ míg ellenzéki vélemények szerint a minimálbér-emelés pusztán kampánycélokat szolgált (*Fazekas* [2021]). A másik

* A szerzők köszönetet mondanak *Bíró Anikónak* és az anonim lektornak az értékes javaslataikért és a KRTK Adatbankjának az adatbázis rendelkezésükre bocsátásáért. A szerzők emellett hálával tartoznak *Köllő Jánosnak*, akinek korábbi, minimálbérrel kapcsolatos tanulmányai jelentős hatást gyakoroltak rájuk, és e tanulmány megírására ösztönözték őket.

¹ <https://kormany.hu/hirek/200-ezer-forintra-emeljuk-a-minimalbert>.

hasonlóság, hogy a minimálbér-emelést egyik esetben sem előzték meg nyilvánosan elérhető előzetes számítások. A szakmai értékelés főként makrogazdasági mutatókra épült, az elosztási hatások figyelembevétele nélkül (*Portfolio* [2021]).

Véleményünk szerint a minimálbér jelentős emelése megváltoztatja az egyes társadalmi csoportok relatív jövedelmét és foglalkoztatási lehetőségeit, így a minimálbér-emelés hatásainak vizsgálata nem lehetséges pusztán makrogazdasági mutatók alapján. Például a nettó minimálbér növekedése növelheti az alacsony jövedelműek munkanálátát, azaz korábban inaktív munkavállalók a minimálbér-emelés hatására be akarnak lépni a munkaerőpiacra (*Benczúr és szerzőtársai* [2018]). Ezzel szemben a minimálbér-emelés csökkentheti a munkakeresletet, mivel a magasabb minimálbér mellett egyes alacsony termelékenységű munkavállalók alkalmazása veszteségesse válik, így a minimálbér-emelés elbocsátásokhoz vezethet (*Köllő* [2001]).

Hasonló módon egy jelentős minimálbér-emelés a gazdaság fehéredésére is hatással lehet. Egyrészt a magasabb minimálbér miatt több adót kénytelen fizetni az a cég, amely korábban a bér egy részét zsebbe fizette. Másrészt az is lehetséges, hogy a minimálbér-emelés hatására az ilyen szürkefoglalkoztatás teljesen feketévé válik, ami kárt okoz az adószabályokat betartó versenytársaknak, a munkavállalóknak és a költségvetésnek is (*Elek és szerzőtársai* [2009]).

A 2022. évi minimálbér-emelés mikroadatokkal történő vizsgálata akkor is fontos tanulságokkal szolgálhat, ha a decemberre 25 százalékra növvő infláció mellett már nem is tűnik olyan jelentősnek. Egyrészt számításaink szerint a minimálbér-emelés a munkavállalók 9 százalékát érintette, így a fentiekben tárgyalt mechanizmusok jelentős befolyást gyakorolhattak a munkaerőpiacra. Ezenkívül egy ilyen mértékű minimálbér-emelés bérfeltorlódást okozhat azok körében, akik 2021-ben kevéssel 200 ezer forint fölött kerestek (*Harasztosi-Lindner* [2019]).² Másrészt, ha a gazdasági növekedés a következő években lelassul, és a magas infláció miatt a nominális minimálbér-emelések felgyorsulnak, akkor lehetséges, hogy a minimálbér-emelések a következő években is a munkavállalók jelentős részét fogják érinteni.

Ebben a tanulmányban a számunkra elérhető legfrissebb, 2021. májusi mikroadatok segítségével szeretnénk felhívni a figyelmet a 2022. évi minimálbér-emelés két várható hatására. Az egyik, hogy a minimálbér-emelés hatása nagyon koncentrált: főként az alacsony végzettséget igénylő munkaköröket és a kisvállalkozásokat érinti, míg a társadalom többségére nem gyakorol érdemi befolyást. Ez az eredmény azért fontos, mert a minimálbér-emelés e csoportok körében foglalkoztatásvesztéssel fenyeget.

A másik, hogy a minimálbér-emelés véleményünk szerint nem fog jelentős hatást gyakorolni a foglalkoztatás fehéredésére. Mivel nem tudjuk közvetlenül megfigyelni a minimálbér melletti zsebbe fizetést, ezért állításainkat közvetett zsebbe fizetési indikátorokra építjük. E mutatók alapján a minimálbér melletti zsebbe fizetés kevésbé jelentős, mint a 2000-es években volt (*Elek és szerzőtársai* [2009]). A legvalószínűbb magyarázatunk erre a jelenségre az, hogy a részmunkaidős és katas

² A bérfeltorlódás vizsgálata csak 2022. évi adatokkal lenne lehetséges, így tanulmányunkban ezt nem tudjuk vizsgálni.

foglalkoztatás jelentős mértékben kiszorította a korábban gyakori minimálbérre bejelentés melletti zsebbe fizetést.³

A nemzetközi szakirodalomban a minimálbér foglalkoztatási hatásai az egyik legalaposabban kutatott és legvitatottabb témakör (lásd *Manning* [2021], *Neumark–Shirley* [2022] irodalom-összefoglalóit). Magyarországon a minimálbér foglalkoztatási hatásait főként a 2000 és 2002 közötti emelések kapcsán vizsgálták (*Köllő* [2001], *Kertesi–Köllő* [2004], *Elek és szerzőtársai* [2009], *Harasztosi–Lindner* [2019]), míg a minimálbér melletti zsebbe fizetés vizsgálatához a 2006-os kétszeres minimálbér szabályt használták korábban (*Elek és szerzőtársai* [2012], *Bíró és szerzőtársai* [2022]). Legjobb tudomásunk szerint a későbbi minimálbér-emeléseket részletes, egyéni szintű bér- és foglalkoztatási adatokkal nem vizsgálta a szakirodalom. Tanulmányunk hozzáadott értéke a szakirodalomhoz, hogy a jelenleg elérhető legfrissebb mikroadatokkal próbálja felmérni a 2022. évi minimálbér-emelés lehetséges következményeit.

A tanulmányunkban röviden bemutatjuk, hogy a minimálbér-emelés milyen mértékben érinti a munkavállalókat vállalatméret és foglalkozástípus szerint. Ezután leíró statisztikákkal szemléltetjük az adóelkerülés nagyságának hozzávetőleges mértékét. Végül az eredmények alapján levonjuk adópolitikai következtetéseinket.

Adatok

Tanulmányunkban a NAV járulékfizetési adatait használjuk, hogy bemutassuk a különböző csoportokra gyakorolt mechanikus hatásokat. Adatbázisunk 2021. május hónapra tartalmazza minden munkavállaló bevallott jövedelmét, a foglalkoztatás típusát (teljes vagy részmunkaidős), a foglalkozás jellegét (négyjegyű FEOR) és a munkavállaló munkahelyének (vagy munkahelyeinek) anonim vállalati azonosítóját (azonosítóit). Így meg tudjuk figyelni, hogy a munkavállaló kikkel dolgozik együtt, de ezeken kívül más vállalati jellemzőt nem tartalmaz az adatbázis. A rendelkezésünkre álló adatbázis legnagyobb hátránya, hogy nem tudjuk megfigyelni az egyéni vállalkozókat, így azokat sem, akik katas alvállalkozóként valójában alkalmazotti tevékenységet folytattak. Ez azért okoz jelentős problémát, mert nagyon sokan választják ezeket az adózási formákat, hogy elkerülhessék a minimálbér adóterhét.⁴ Emellett az adatbázis nem tartalmaz információt a munkavállaló lakóhelyéről és életkoráról, így nem tudunk területi vagy kor szerinti különbségeket vizsgálni.

Az 1. ábra a 200 ezer forint alatti keresetek hisztogramját mutatja 2021 májusában. A két kicsúcsosodó érték a közfoglalkoztatottak 2021-ben érvényes bérénel (85 ezer forint), illetve a minimálbér 2021. évi szintjénél (167 400 forint) látható.

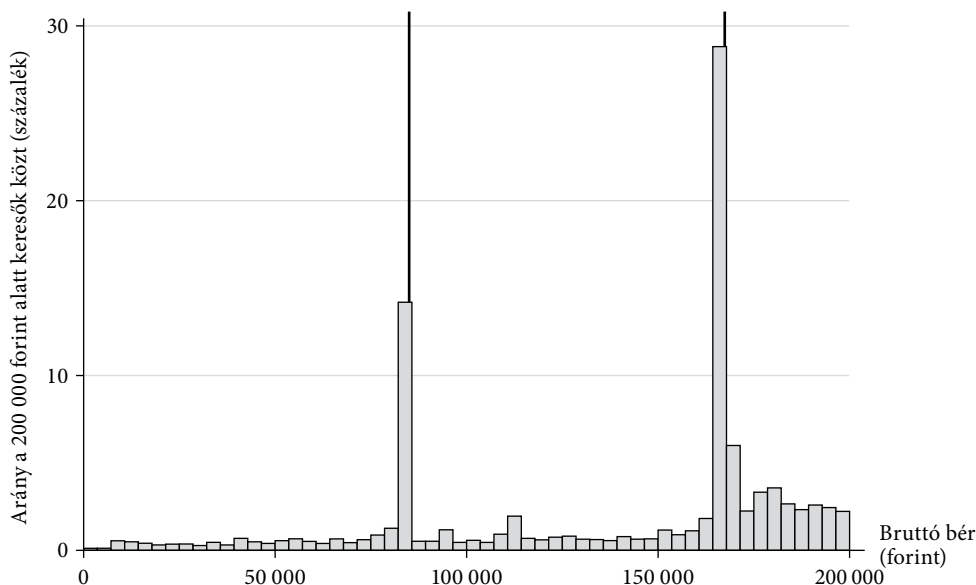
³ Adataink a kisadózó vállalkozások tételes adójának (kata) meglepetésszerű, 2022. júliusi kivezetése előtti időszakra vonatkoznak – ez utóbbi hatásának elemzése túlmutat a tanulmányunk keretein.

⁴ Nem értünk egyet a kormány értékelésével, hogy az ezeket az adóformákat választók bújtatottan foglalkoztatott adócsalók (*Rényi* [2022]). Véleményünk szerint ezen adóformák elterjedése csak annyit jelent, hogy a munkavállalók alkalmazkodnak a kormány által kínált adóössztönzökhöz. Ez akkor is így van, ha ezek az adónemek súlyos torzításokat és igazságtalanságokat okoznak az adórendszerben.

A vizsgált hónapban a munkavállalók 9 százaléka kapott olyan bruttó bért, amely a 2022. évi minimálbér szintje alatt, de a 2021. évi minimálbér szintje felett volt. Ebben a tanulmányban velük foglalkozunk. Az ennél is kevesebbet keresőknek a nagyobbik része közfoglalkoztatott, a kisebbik részéről viszont nem tudjuk, hogy adathiba vagy a szabályok be nem tartása miatt látjuk ilyen alacsonynak a keresetüket, ezért őket kizárjuk a mintából.

1. ábra

A havi 200 ezer forintnál kevesebbet keresők bérelszelése a teljes munkaidőben foglalkoztatottak körében, 2021. május

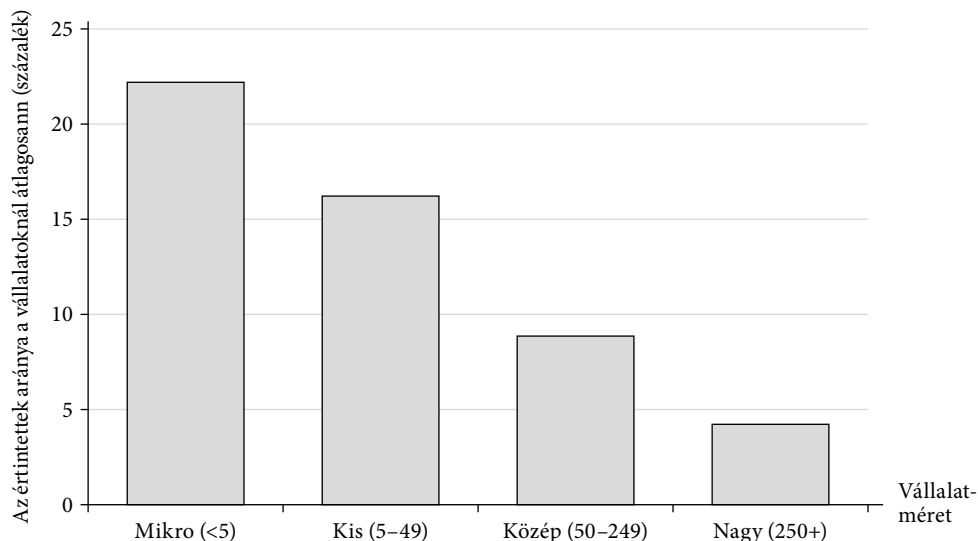

Mely vállalatokat érinti a minimálbér-emelés?

A 2. ábrán azt mutatjuk meg, hogy a foglalkoztatotti létszámból számolt egyes vállalatméret-kategóriákban mekkora az érintettek aránya (vagyis a 200 ezer forintnál kevesebbet keresők aránya a teljes munkaidőben foglalkoztatottak között). A vállalatokat ehhez négy kategóriába soroltuk: mikrovállalatok (5-nél kevesebb teljes munkaidős alkalmazottal), kisvállalatok (5–49 alkalmazott), középvállalatok (50–249 alkalmazott), illetve nagyvállalatok (250 vagy több alkalmazott). A vizsgált hónapban a vállalatok 70,05 százaléka a mikrovállalati, 26,60 százaléka a kisvállalati, 2,71 százaléka a középvállalati, 0,65 százaléka pedig a nagyvállalati kategóriába tartozott. Ugyanakkor a munkavállalók 9 százalékát foglalkoztatta mikrovállalatos, 26 százalékát kisvállalat, 20 százalékát középvállalat és majdnem felét (45 százalék) a nagyvállalati méretkategóriába tartozó vállalat. (Az érintetteknek az egyes vállalatcsoportokon belüli arányát és a minimálbér-emelés nemzetgazdasági többletterhének vállalatcsoportonkénti megoszlását lásd a *Függelék F1. táblázatában*.)

2. ábra

Milyen vállalatoknál dolgoznak az érintettek (a havi 200 ezer forintnál kevesebbet keresők)?

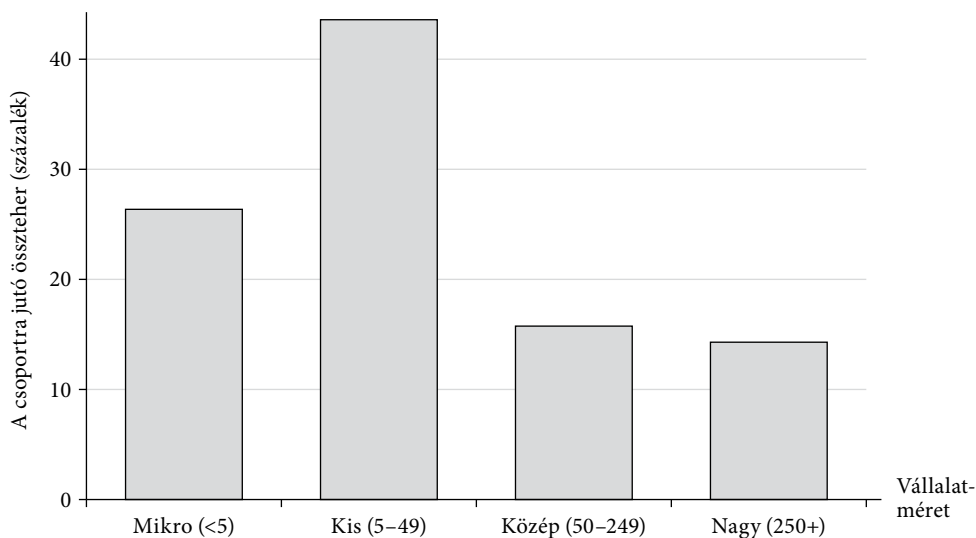
Az ábrán jól látható, hogy a minimálbér-emelés által érintettek aránya a vállalat méretével arányosan csökken. Míg az ötnél kevesebbet foglalkoztató mikrovállalatok körében az érintettek aránya 22 százalék, a kisvállalatoknál (5–49 fő) már csak 16 százalék, a középvállalatoknál (50–249 fő) 9 százalék, míg a nagyvállalatoknál (legalább 250 munkavállaló) alig 5 százalék. Vagyis minél kisebb egy vállalat, a dolgozóinak annál nagyobb részét érinti a minimálbér-emelés.

Ezt követően kiszámoltuk azt is, hogyan oszlik meg a minimálbér-emelés nemzetgazdasági többletterhe a vállalatok között. Ehhez először kiszámoltuk minden egyes teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló elmaradását a 2022. évi minimálbértől 2021-ben (ha volt ilyen), majd összegeztük a különbségeket a teljes mintában. Minden egyéb változatlansága mellett ennyibe került volna a magyarországi vállalatoknak, ha a 2022. évi minimálbér szintjén kellett volna alkalmazniuk a dolgozóikat 2021 ugyanazon hónapjában. Ezt összegeztük vállalatméret-kategóriánként, majd megnéztük, hogy a teljes teher hány százalékát viseli egy-egy csoport. Az eredmény a 3. ábrán látható. A kép valamelyest változott: az összteher legnagyobb részét továbbra is a mikro- és kisvállalatok viselik, viszont a két csoport helyet cserél a sorrendben. A kisvállalatokra a nemzetgazdasági teher több mint 40 százaléka jut, míg a mikrovállalatokra „csak” mintegy 27 százaléka. Mindazonáltal ez a két csoport viseli a teljes nemzetgazdasági összteher kétharmadát.

Természetesen az sem mindegy, hogy a kifizetendő új bértömeg hogyan aránylik az eddig fizetethez a vállalatkategórián belül. Ezt megvizsgálandó minden egyes vállalatnál kiszámoltuk, hogy a teljes munkaidőben, 200 ezer forint alatt foglalkoztatottak bérének 200 ezer forintra emelése százalékosan mekkora növekedést jelent, majd ezt átlagoltuk vállalatméret-kategóriánként. Ezt a 4. ábra szemlélteti.

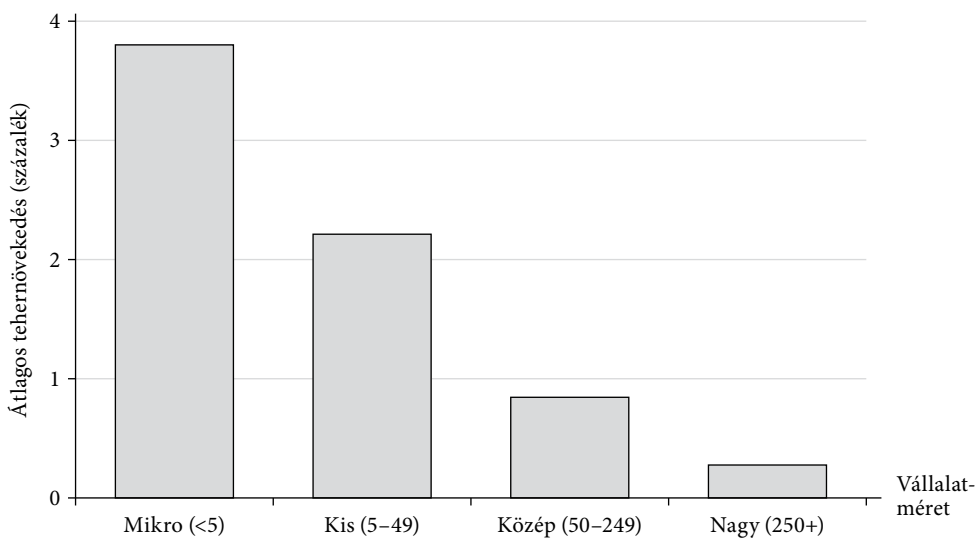
3. ábra

A minimálbér-emelés nemzetgazdasági többletterhe

4. ábra

Átlagos tehernövekedés a saját, korábbi bértömeghez képest

Ismét a mikro- és kisvállalatok azok, amelyeknek a legnagyobb kihívást jelenti a bérteher növekedése. A mikrovállalatok esetében ez mintegy 4 százalékos emelkedésnek felel meg (hiszen a munkavállalók mintegy 22 százalékának nő a fizetése legfeljebb 20 százalékkal). A kisvállalatoknál a tehernövekedés körülbelül átlagosan 2 százalék, míg a fennmaradó vállalatoknál egy százalék alatt marad, a nagyvállalatoknál a bér-emelés elhanyagolható méretű.

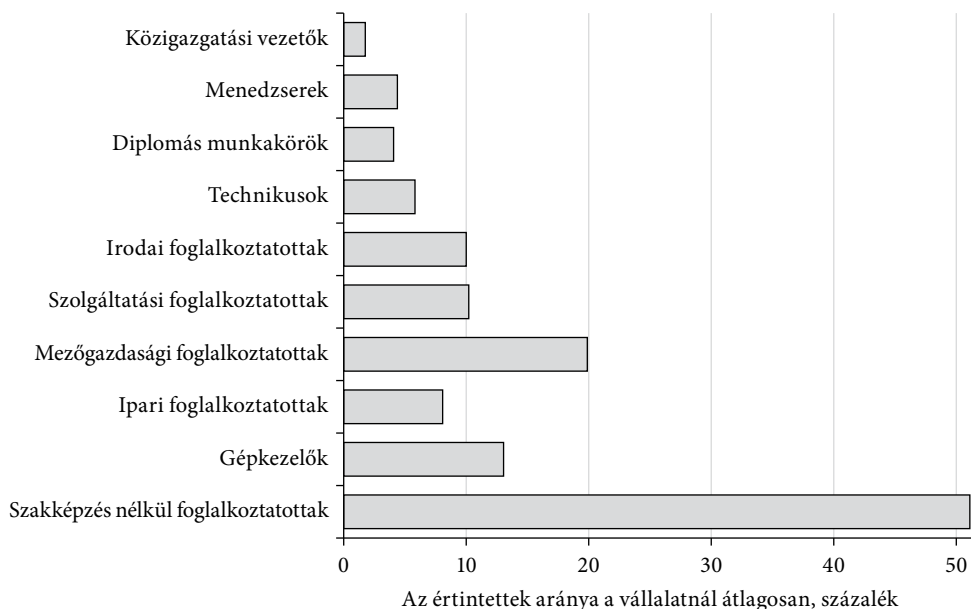
A fentiek tanulsága, hogy a nagyobb, termelékenyebb vállalatok már jóval a minimálbér felett fizetik alkalmazottaikat, így a tehernövekedés oroslánrészét a kisebb, kevésbé termelékeny vállalatok kénytelenek megfizetni.

Mely foglalkozásokat érinti a minimálbér-emelés?

Hogy kiket érint a minimálbér-emelés, azt munkavállalói oldalról is érdemes megközelíteni. Mivel az iskolai végzettségről nincs információk ebben az adatbázisban, ezért csak a FEOR-kód alapján tudjuk vizsgálni, hogy milyen típusú munkavállalókat érintett a minimálbér-emelés. Az áttekinthetőség kedvéért az 5. ábrán egyjegyű foglalkozáskategóriánként vizsgáltuk a minimálbér-emelés által érintett munkavállalók arányát. Nem meglepő módon a közigazgatási vezetők, menedzserek és egyéb diplomás munkakört betöltők között nagyon alacsony a minimálbért keresők aránya. Ezekben a munkakörökben a munkavállalók kevesebb mint 5 százaléka keresett tavaly májusban 200 ezer forintnál kevesebbet. Ezzel szemben minél inkább csökken a foglalkozás képességigénye, annál nagyobb lesz a minimálbér-emelés által érintett munkavállalók aránya. A nemzetgazdasági átlagos 9 százalékot csak a mezőgazdasági foglalkozásokban (19,9 százalék) és a szakképzettséget nem igénylő foglalkozásokban (51,2 százalék) haladja meg azok aránya, akiknek bére nem érte el a 200 ezer forintot. Ez alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a minimálbér-emelés nemcsak a kisvállalkozásokat, hanem az alacsony képességigényű állásokat is nagyon jelentős mértékben érinti.

5. ábra

A minimálbér-emelés hatása foglalkozáskategóriánként

A minimálbér-emelés annál inkább veszélyezteti az állásokat, minél inkább koncentráltan helyezkednek el a gazdaságban a leendő minimálbért kereső munkavállalók. Azaz, ha szakképzetlen munkavállalók egyenletesen oszlanak meg a cégek között, akkor feltételezhetően könnyebben tudják a munkaadók kifizetni a magasabb munkabért. Ezzel szemben, ha a szakképzetlen munkavállalók kevés számú cégben szegregálva dolgoznak, akkor a munkaadók számára a minimálbér-emelés nagyobb terhet jelenthet.

A fentiek alapján a 6. ábra a) és b) részén az alacsony bérű foglalkozások cégek közötti szegregációját vizsgáljuk. Mindkét ábrán háromjegyű FEOR-kódokat ábrázolunk.⁵ Az ábra a) része az összes megfigyelést mutatja, míg a b) részében ránközelítünk a pontfelhő azon részére, amely az első ábrán nem kivehető. A vízszintes tengely azt mutatja, hogy az adott FEOR-kódhoz tartozó munkavállalók hány százalékát érinti a minimálbér-emelés. A függőleges tengely azt mutatja, hogy az adott FEOR-kódhoz tartozó munkavállaló *munkahelyén* átlagosan mennyi az érintett. Minél magasabban van egy kör, annál jobban érinti az adott FEOR-kódú ember *tipikus munkahelyét* a minimálbér-emelés; minél inkább jobbra található, annál inkább érinti magát a foglalkozást. Minél inkább jobbra és ugyanakkor fenn van egy foglalkozás, annál inkább szegregálódnak a minimálbér-emelés által érintettek az adott foglalkozásba, illetve munkahelyeikre.

Tekintsünk két példát! A 751-es FEOR-kódú munkavállalóknak (építőmesterek) mindössze 5 százaléka érintett a minimálbér-emelésben, viszont ők olyan munkahelyeken dolgoznak, ahol a munkavállalók mintegy 20 százaléka érintett. Ezzel szemben az egyszerű építőipari foglalkozásúak (FEOR-kód: 932) a második legnagyobb érintettségi arányt mutatják (60 százalék), viszont a munkahelyükön a dolgozók alig több, mint 40 százaléka érintett.

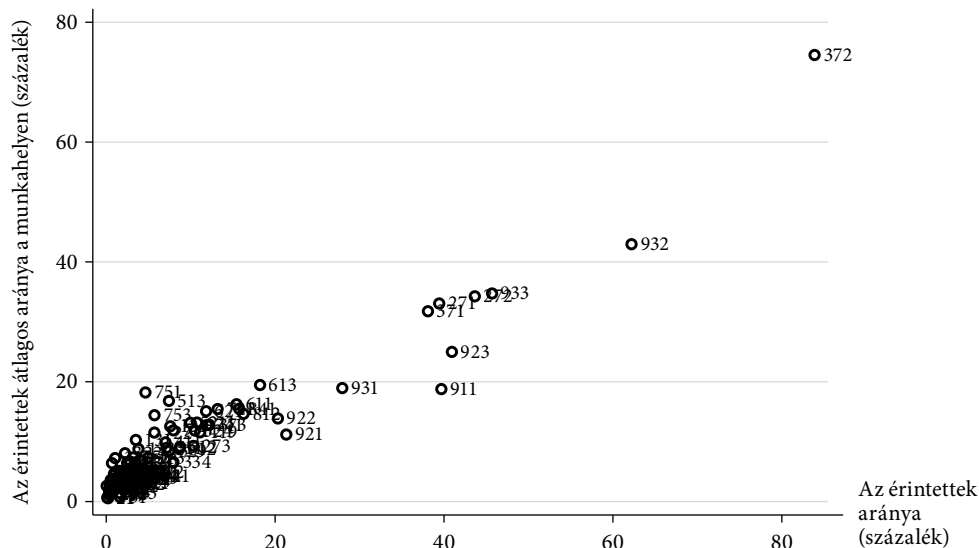
Általában a legnagyobb szegregáció két nagy területen jelenik meg. Egyik a szakképzettséget nem igénylő foglalkozások területe: a már említett építőiparban dolgozók (FEOR-kód: 932) mellett a mezőgazdaságban (FEOR-kód: 933) és a takarítási (FEOR-kód: 911), egyéb szolgáltatási és szállítási területen dolgozók (FEOR-kód: 923), egyszerű ipari tevékenységet végzők (FEOR-kód: 931) esetében. A másik érdekes módon a kultúra és a sport területe, ahol a felsőfokú végzettséget igénylő művészeti, kulturális vagy sporthoz kapcsolódó tevékenységet végzők (FEOR-kód: 271, 272) és a felsőfokú végzettséget nem igénylő hasonló foglalkozások (FEOR-kód: 371, 372) esetében nagyon magas a szegregáció aránya. Különös módon az utóbbi területről jön a legszegregáltabb foglalkozás csoport (FEOR-kód: 372, idetartoznak például a fitnesszedzők). Körükben 80 százalék körül alakul a minimálbér-emelés általi érintettség mindkét dimenziója.

⁵ A FEOR-kódok megnevezései az alábbi honlapon érhetők el: <https://www.ksh.hu/docs/szolgalattasok/hun/feor08/feorlista.html>.

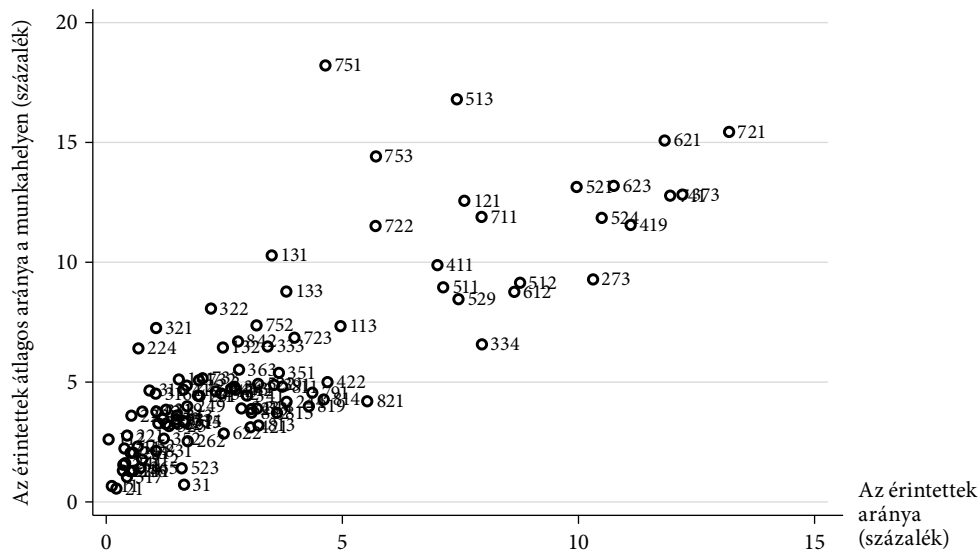
6. ábra

Mely FEOR-kódokban csoportosulnak az érintett (minimálbért kereső) munkavállalók?

a) Összes megfigyelés

b) Az a) ábra bal alsó része, kinagyítva

Mit tudunk a minimálbérhez kapcsolódó adóelkerülésről?

Értelemszerűen nem figyeljük meg közvetlenül az adóelkerülést, azonban kereshetünk olyan mutatókat, amelyek alapján azt feltételezhetjük, hogy a minimálbérré bejelentett munkavállalók egy része a bejelentett bére mellett „fekete” vagy „szürke” juttatást is kap („zsebbe fizetve” vagy bújtatott foglalkoztatás keretében, kisadózóként beszámolva a munkaadójához).

A legfontosabb ilyen információ az adott foglalkozásban kisadózói (katás) adózással foglalkoztatottak aránya lenne. A katás adózás számunkra legfontosabb tulajdonsága az volt, hogy adóterhe lényegesen alacsonyabb volt a minimálbér adóterhénél.⁶ Így ha egy foglalkozáshoz nagyon sok katás munkaviszony kapcsolódik, akkor feltételezhetjük, hogy egy jelentős minimálbér-emelés tovább növelhette volna a munkaviszonyhoz képest kedvezményes adónemek terjedését a foglalkozáson belül.⁷

E tanulmányban két olyan mutatót vizsgálunk meg, amelyek alapján azt lehet megítélni, hogy mennyire jellemző egy adott foglalkozásban a zsebbe fizetés.

Az *első* ilyen mutató a foglalkozáson belüli átlagbért hasonlítja össze a 200 ezer forint alatt keresők arányával. A szakirodalomban jól ismert stilizált tény, hogy a foglalkozáson belüli (legális) béreloszlás majdnem lognormális (Saez [2001]), ami azt is jelenti, hogy minél magasabb az átlagbér, annál alacsonyabb egy foglalkozáson belül a minimálbért keresők aránya. Ezzel szemben a zsebbe fizetés elterjedtségére utal, ha a foglalkozás béreloszlása kétmódusú, azaz, ha az adott foglalkozás esetében az átlagbér nagyon magas (az egyik módusz), közben pedig nagy arányban figyelünk meg olyan embereket, akik teljes munkaidőben dolgozva 200 ezer forintnál alacsonyabb összeget keresnek (második módusz), akkor azt feltételezhetjük, hogy a minimálbér környékén keresők között gyakori a zsebbe fizetés (Köllő [2008], Reizer [2011]).

A kapcsolódó eredményeket a 7. ábrán mutatjuk be, ahol a vízszintes tengelyen az átlagbér logaritmus, a függőleges tengelyen a minimálbért keresők aránya látható. Az egyes pontok pedig a háromjegyű foglalkozásokat jelentik. Az ábrán tisztán látszik a fent bemutatott összefüggés. A bal felső sarokban képzettséget nem igénylő foglalkozások vannak (FEOR-kód: 933 – egyszerű mezőgazdasági foglalkozások, FEOR-kód: 932 – egyszerű építőipari foglalkozások, FEOR-kód: 921, 923 – egyszerű szolgáltató munkakörök). Ezekkel szemben nagyon sokat keresnek az orvosok (FEOR-kód: 221), a hajóparancsnokok és a légiirányítók (FEOR-kód: 317), miközben ezekben a foglalkozásokban a minimálbért keresők aránya elenyésző. A fentiekben bemutatott elmélet szerint ezekben a foglalkozásokban a minimálbérré bejelentés melletti zsebbe fizetés nem gyakori.⁸

⁶ A teljes munkaidejű kata havi adóterhe 50 ezer forint volt, míg a minimálbér teljes adóterhe 2022-ben 93 ezer forint volt.

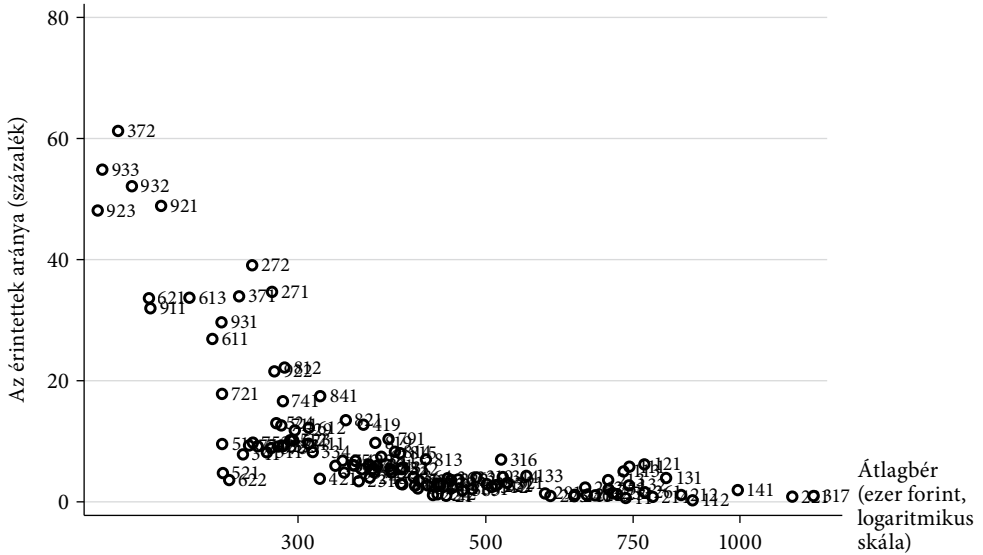
⁷ Ilyen adózási forma lehet a kata megszüntetése után az átalányadózás.

⁸ Meglehető módon a sportolók (FEOR-kód: 372) között nagyon magas a minimálbért keresők aránya. A rendelkezésünkre álló adatok alapján nem tudjuk megmondani, hogy ez adóelkerülést jelent, vagy azt, hogy a sportolók a jövedelmüket nem munkajövedelem címén szerzik.

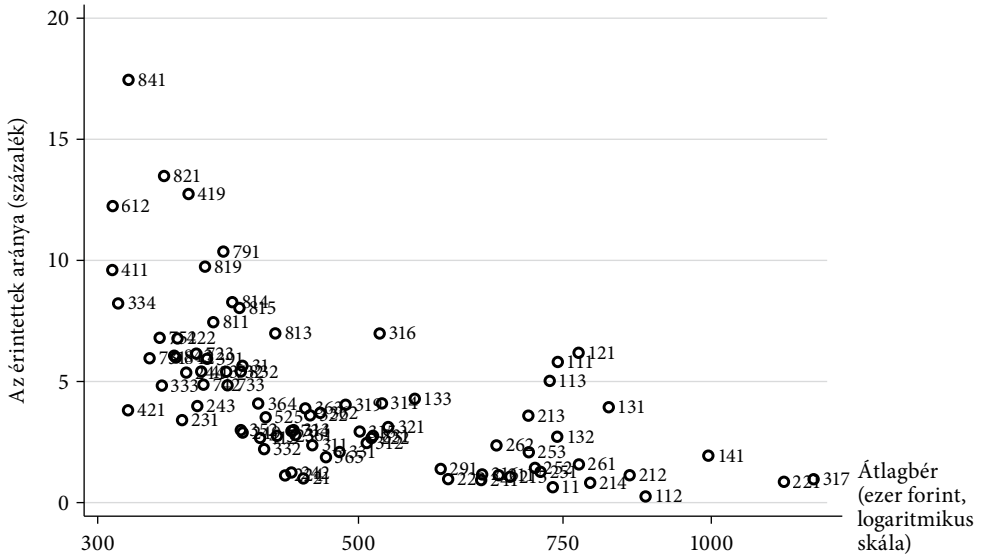
7. ábra

Az érintett (minimálbért kereső) munkavállalók és az átlagbér foglalkozásonként

a) Összes megfigyelés

b) Az a) ábra jobb alsó része (azok a foglalkozások, ahol az átlagbér több mint 300 ezer forint)

Az ábra azt is megmutatja, hogy nagyon kevés olyan foglalkozást találunk, ahol egyszerre magas az átlagbér és a minimálbért keresők aránya. Ilyen kiugró értékeket csak az ábra b) részén láthatunk, ahol ráközelítünk azokra a foglalkozásokra, ahol az átlagbér több mint 300 ezer forint volt. Itt kiugró értéként azonosíthatunk különböző menedzseri foglalkozásokat, mint például a gazdasági szervek vezetőit (FEOR-kód: 121) és

a termelési egységek vezetőit (FEOR-kód: 131), de ezekben a munkakörökben sem egyértelmű, hogy a kiugrás rosszhiszemű adóelkerülést takar. Lehetséges ugyanis, hogy e munkavállalók jövedelme főként osztalékból származik.

Összefoglalva, a 7. ábra azt mutatja, hogy ritkák azok a foglalkozások, ahol a megszereshető legális jövedelem magas, miközben a minimálbérre bejelentés melletti zsebbe fizetés jelentős. Ebből arra következtetünk, hogy a minimálbér további emelése az ilyen típusú adóelkerülést nem csökkenti érdemben.

A második típusú mérőszám azt mutatja, hogy mekkora a hivatalosan részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya a 2021-ben 200 ezer forint alatt keresők arányához képest. Bár ez a mutató nem egyértelműen utal adóelkerülésre, mégis sok szempontból informatív lehet. Bizonyos foglalkozásoknál egyszerűen nem életszerű, hogy nagyon nagy arányban dolgozzanak részmunkaidőben a munkavállalók, például az építőiparban és a vendéglátásban.⁹ Így ha ezekben a munkakörökben nagy arányban figyelünk meg minimálbér körüli fizetéseket és részmunkaidős foglalkoztatást, akkor feltehetjük, hogy itt a részmunkaidő gyakran azt jelenti, hogy a munkavállaló a legálisan adózott jövedelme mellett a fizetése egy részét zsebbe kapja.

Az eredményeket a 8. ábrán számszerűsítjük. Meglepő módon az állatorvosok (FEOR-kód: 224) és a pénztárosok között (FEOR-kód: 421) viszonylag magas a részmunkaidős foglalkoztatás. Itt feltételezhetjük, hogy egyes munkavállalók valóban részmunkaidőben dolgoznak. A rendelkezésünkre álló adatok alapján azonban nem tudjuk megfigyelni, hogy milyen egyéb tevékenysége lehet a munkavállalónak, ami miatt csak részmunkaidőben akar dolgozni (például a pénztárosi munka mellett tanul, vagy az állatorvos nyugdíj vagy kisgyermekesként gyes mellett dolgozik). Ennél meglepőbb, hogy a személyi szolgáltatások esetében (FEOR-kód: 521 – például fodrász, kozmetikus) és a vendéglátóipari foglalkozásokban (FEOR-kód: 513 – például pincér, szakács) nagyon magas a részmunkaidős foglalkoztatás.

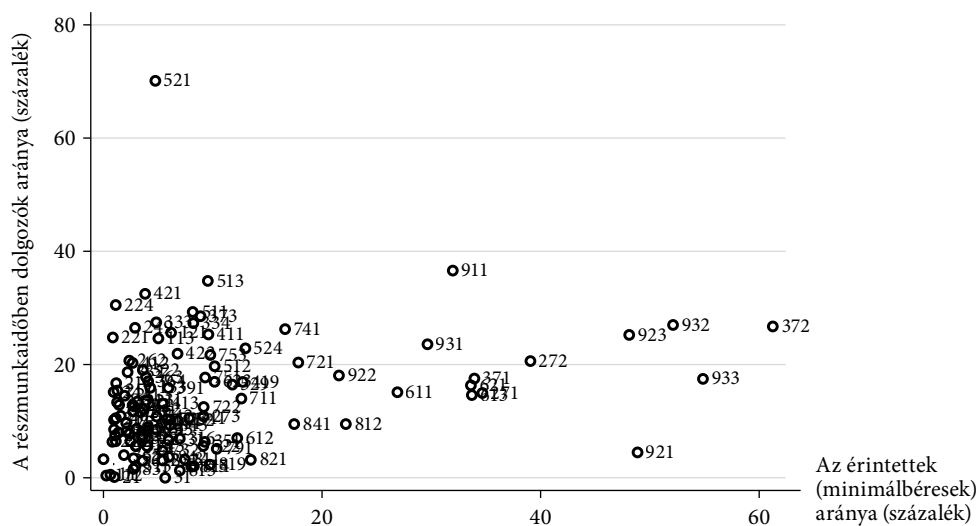
A részmunkaidő elterjedtsége különösen érdekes a vendéglátóiparban, hiszen kvalitatív beszámolók alapján ezekben a szektorokban viszonylag alacsony órabérért nagyon sokat dolgoznak a munkavállalók.¹⁰ Mivel korábbi kutatások is arra utalnak, hogy ezekben a foglalkozásokban különösen magas a zsebbe fizetés aránya (*Elek és szerzőtársai* [2012]), ezért feltételezhetjük, hogy itt a részmunkaidős foglalkoztatás gyakran azt a célt szolgálja, hogy a zsebbe fizetés mellett csökkentse a foglalkoztatás adóterheit. Végül érdemes kiemelni, hogy a szakképzettséget nem igénylő foglalkozásokban (FEOR-kód: 911 – takarítók, FEOR-kód: 922 – árufeltöltők, rakodómunkások, FEOR-kód: 932 – egyszerű építőipari foglalkozások, FEOR-kód: 933 – egyszerű mezőgazdasági foglalkozások) nagyon magas mind a teljes munkaidőben 200 ezer forint alatt keresők aránya, mind a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya. Mivel ezeknek a munkavállalóknak nagyon alacsony az alkuereje, lehetsé-

⁹ A hírportálok rendszeresen cikkeznek arról, hogy a magyar vendéglátósok kevesen vannak és túlterheltek (lásd például Ács [2022]). Az Eurostat statisztikái alapján az Unióban 2021-ben az építőiparban dolgozók hetente átlagosan 39, a vendéglátóiparban dolgozók átlagosan 36 órát dolgoztak (lásd https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Hours_of_work_-_annual_statistics#How_does_the_average_working_week_vary_across_economic_activities_and_occupations).

¹⁰ Ez már a vizsgált időszakban, 2021-ben is igaz volt, lásd *Bozzay-Nyilas* [2021].

8. ábra

A minimálbér-emelés által érintett munkavállalók és a részmunkaidő foglalkozásonként

ges, hogy ezekben a foglalkozásokban a munkavállaló valójában teljes munkaidőben dolgozik, csak a munkaadó nem jelenti be teljes munkaidőben foglalkoztatottként. Ez a munkavállalók számára különösen hátrányos, hiszen így alacsonyabb táppénzre, munkanélküli-ellátásra és nyugdíjra lesznek jogosultak.

Mivel nem tudjuk megfigyelni a tényleges és a bejelentett munkaidő közötti különbségeket, ezért az itt bemutatott érvelésünk jelentős mértékben feltevéseken alapul. Ha viszont feltevéseink valóban igazak, akkor a gondolatmenetből egyenesen következik, hogy ezekben a foglalkozásokban a minimálbér emelése tovább növelheti a részmunkaidős bejelentés melletti adóelkerülést.

Következtetések és társadalompolitikai ajánlások

Mi következik mindebből? A minimálbér-emelés csaknem minden tizedik teljes állásban foglalkoztatott magyar munkavállalóra hatással volt, így társadalompolitikai jelentőségét nem szabad lebecsülni. Az általa jelentett terhek azonban kifejezetten egyenlőtlenül oszlottak el a vállalati szektor kisebb és nagyobb szereplői között. Mivel a minimálbér-emelés főként a társadalmilag amúgy is marginalizált csoportokat érinti, lehetséges, hogy az emelés miatt olyan emberek veszítik el a munkájukat, akik később nagyon nehezen találnak új munkát. Köllő János értékelése szerint

„[s]ok ember kis jóléti nyereségét elcserélni kevés ember tragédiájára – ez nem méltányos eljárás” (Barotányi [2021]).

Mi nem szeretnénk állást foglalni ebben a méltányossági kérdésben és javaslatot tenni a minimálbér társadalmilag optimális szintjére. Ehelyett három javaslatot teszünk.

Az egyik, hogy tegyünk erőfeszítéseket a minimálbér vásárlóerejének növelése érdekében. Jelenleg erősen vitatható, hogy a minimálbér eléri-e egyáltalán a szegénységi küszöböt (*Teczár [2020]*). Ez véleményünk szerint akkor is probléma lenne, ha a minimálbért keresők jelentős része történetesen magas jövedelmű munkavállalókkal élne egy háztartásban, így nem tartoznának a legalacsonyabb jövedelmű háztartásokban élők közé. A bruttó minimálbér esetleges további emelése mellett mindenképpen szükségesnek tartjuk a minimálbér adóterhének csökkentését, amely jelenleg Magyarországon az egyik legmagasabb a világon (*Krekó és szerzőtársai [2022]*). Erre a problémára az egyik legkézenfekvőbb megoldás az adójóváírás korábban bevált intézményének valamilyen formában történő visszavezetése vagy a személyijövedelemadó-mentes minimálbér melletti többkulcsos jövedelemadózás bevezetése lenne.

A második javaslatunk, hogy a döntéshozók a jelenleginél hangsúlyosabb mértékben vonják be a kisvállalkozások képviselőit, illetve a kisvállalkozások szempontjait a minimálbér-tárgyalásokba. Ez azért lenne fontos, mert a kisvállalatok az átlagosnál lényegesen nagyobb arányban alkalmaznak a minimálbér környékén kereső munkavállalókat, mint a nagyvállalatok, ezzel szemben a minimálbér-tárgyalások munkaadói oldalán alulreprezentáltak a nagyvállalatokhoz képest (*Gergely [2005]*), és a szakszervezeti lefedettségük is kisebb a nagyvállalatokénál (*MFOR [2004]*).

A harmadik javaslatunk abból a következtetésünkéből fakad, hogy már messze nem olyan elterjedt a minimálbérre bejelentés melletti zsebbe fizetés, mint a 2000-es évek közepén (*Elek és szerzőtársai [2012]*). Ezért felesleges azt várni, hogy a minimálbér-emelés hatékony eszköze lenne a gazdaság fehéritésének. Ha a gazdaság fehéritése és az adóterhek egyenletesebb elosztása a cél, akkor ennél összetettebb intézkedésekre volna szükség. Például, ha az osztalékjövdelem adója nem lenne sokkal alacsonyabb a munka adóterhénél, akkor nem lenne probléma, hogy a menedzsereket minimálbérrel foglalkoztatják, hiszen az osztalékfizetést nem lehetne adóelkerülésre használni. Ezenkívül a bankkártyás fizetés további terjesztésével csökkenne a vállalatok készpénzállománya, így nehezebb lenne a zsebbe fizetéshez biztosítani a vállalati könyvelésben meg nem jelenő készpénzt. Emellett fontos lenne részletesen, kvantitatív és kvalitatív eszközökkel egyaránt megvizsgálni a részmunkaidős foglalkozás okait, valamint azt, hogy ezek között mennyire hangsúlyos az adóelkerülés. Mindenesetre indokoltnak tűnik a részmunkaidős foglalkoztatást alkalmazó vállalatok fokozottabb ellenőrzése, hogy az ilyen típusú adóelkerülés csökkenjen.

Végül újra megemlítenénk, hogy a bérjellegű adóelkerülés fő kiváltó oka az alacsony jövedelműek szélsőségesen magas adóterhe. Így a kézenfekvő jóléti célok mellett a jövedelemadózás fehéritéséhez is elengedhetetlen lenne a minimálbér adóterhének csökkentése.

Hivatkozások

- ÁCS BORI [2022]: Odáig fajult a helyzet, hogy már nincs helyettünk más a vendéglátásban. Telex.hu, augusztus 2. <https://telex.hu/komplex/2022/08/02/vendeglatas-valsag-dolgozok-szemszoge>.
- BAROTÁNYI ZOLTÁN [2021]: Nálunk pont fordítva történt. Köllő János közgazdász a minimálbér-emelés hatásairól. Magyar Narancs, november 10. <https://magyarnarancs.hu/belpol/nalunk-pont-forditva-tortent-243365>.
- BENCZÚR PÉTER–KÁTAY GÁBOR–KISS ÁRON [2018]: Assessing the economic and social impact of tax and benefit reforms: A general-equilibrium microsimulation approach applied to Hungary. *Economic Modelling*, Vol. 75. 441–457. o. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2018.06.016>.
- BENEDEK DÓRA–RIGÓ MARIANN–SCHARLE ÁGOTA–SZABÓ PÉTER ANDRÁS [2006]: Minimálbér-emelések Magyarországon, 2001–2006. *PM Kutatási Füzetek*, 16. sz.
- BÍRÓ ANIKÓ–PRINZ DÁNIEL–SÁNDOR LÁSZLÓ [2022]: The minimum wage, informal pay, and tax enforcement. *Journal of Public Economics*, Vol. 215. 104728. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2022.104728>.
- BOZZAY BALÁZS–NYILAS GERGELY [2021]: Az egymillió forintos balatoni vendéglátás-fizetések legendája. Telex.hu, augusztus 2. <https://telex.hu/komplex/2021/08/02/balaton-vendeglatas-pincer-szakacs-fizetes-langos-arak>.
- CSERPES TÜNDE–PAPP GERGŐ [2008]: A 2001. és 2002. évi minimálbér-emelés szándékolt és tényleges hatásai. *MKIK GVI Kutatási Füzetek*, 3. sz.
- ELEK PÉTER–SCHARLE ÁGOTA–SZABÓ BÁLINT–SZABÓ PÉTER ANDRÁS [2009]: A bérekhez kapcsolódó adóeltitkolás Magyarországon. *Közpénzügyi Füzetek*, 23. sz. http://adko.hu/01_files/adotanulmanyok/2009/beradok-eltitk.pdf.
- ELEK PÉTER–KÖLLŐ JÁNOS–REIZER BALÁZS–SZABÓ PÉTER ANDRÁS [2012]: Detecting Wage Under-Reporting Using a Double-Hurdle Model. Megjelent: *Lehmann, H.–Tatsiramos, K.* (szerk.): *Informal Employment in Emerging and Transition Economies. Research in Labor Economics*, Vol. 34. Emerald Group Publishing Limited, Bingley, 135–166. o. [https://doi.org/10.1108/s0147-9121\(2012\)0000034007](https://doi.org/10.1108/s0147-9121(2012)0000034007).
- FAZEKAS LÁZÁR BENJÁMIN [2021]: A Fidesz kampánynyitó minimálbér-ígérete nemcsak bizonytalan, de kevés is lesz. Mércse.hu, június 11. <https://merce.hu/2021/06/11/a-fidesz-kampanynyito-minimalber-igerete-nem-csak-bizonytalan-de-keves-is-lesz/>.
- GERGELY SÁNDOR [2005]: Egy nemzeti kisvállalkozás-támogató rendszer (NEKTÁR) hatása a versenyképességre. Megjelent: *Glück Róbert–Gyimesi Gergely* (szerk.): *Évkönyv 2004–2005/III. Környezetvédelem, regionális versenyképesség, fenntartható fejlődés című konferencia előadásai. Pécsi Tudományegyetem Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs.*
- HARASZTOSI PÉTER–LINDNER ATTILA [2019]: Who Pays for the Minimum Wage? *American Economic Review*, Vol. 109. No. 8. 2693–2727. o. <https://doi.org/10.1257/aer.20171445>.
- KERTESI GÁBOR–KÖLLŐ JÁNOS [2004]: A 2001. évi minimálbér-emelés foglalkoztatási következményei. *Közgazdasági Szemle*, 51. évf. 4. sz. 293–324. o.
- KÖLLŐ JÁNOS [2001]: Hozzászólás az elmaradt minimálbérvitához. *Közgazdasági Szemle*, 48. évf. 12. sz. 1064–1080. o.
- KÖLLŐ JÁNOS [2008]: Two notes on unreported employment and wages. Kézirat, készült a Világbank és Magyarország kormánya között a fekete- (adózatlan) foglalkoztatás visszaszorítása érdekében folytatott együttműködés keretében, 2008. február 2.

- KREKÓ JUDIT–ERŐS HANNA–GRESKOVICS BORI–HAJNAL ÁRON–LAWSON ADRIENN–SCHARLE ÁGOTA [2022]: A magyar adórendszer újraelosztási hatásai. Kutatási jelentés. Budapest Intézet, Budapest, http://www.budapestinstitute.eu/uploads/BI_adorendszer_ujraelo_hatas_2022.pdf.
- MANNING, A. [2021]: The elusive employment effect of the minimum wage. *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 35. No. 1. 3–26. o. <https://doi.org/10.1257/jep.35.1.3>.
- MFOR [2004]: A kisvállalatok dolgozói fokozottan kiszolgáltatottak hazánkban. MFOR.hu, Menedzserfórum, november 23. https://mfor.hu/cikkek/vallalatok/A_kisvallalatok_dolgozoi_fokozottan_kiszolgáltatottak_hazankban.html.
- NEUMARK, D.–SHIRLEY, P. [2022]: Myth or measurement: What does the new minimum wage research say about minimum wages and job loss in the United States? *Industrial Relations*, Vol. 61. No. 4. 384–417. o. <https://doi.org/10.1111/irel.12306>.
- PORTFOLIO [2021]: 200 ezres minimálbér? Inflációs bombára ül Magyarország! *Portfolio.hu*, szeptember 7. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210907/200-ezres-minimalber-inflacios-bombara-ul-magyarorszag-499486>.
- REIZER BALÁZS [2011]: A 2006-os „kétszeres minimálbér szabály” hatása a szürkegazdaságra. *Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek*, BWP 4. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/108462/1/bwp1104.pdf>.
- RÉNYI PÁL DÁNIEL [2022]: Bánki Erik: 300 milliárdot csaltak ki a költségvetésből a bújtatott kata-foglalkoztatók. *444.hu*, július 14. <https://444.hu/2022/07/14/banki-erik-300-milliardot-csaltak-ki-a-koltsegvetesbol-a-bujtatott-kata-foglalkoztatok>.
- SAEZ, E. [2001]: Using elasticities to derive optimal income tax rates. *The Review of Economic Studies*, Vol. 68. No. 1. 205–229. o. <https://doi.org/10.1111/1467-937x.00166>.
- TECZÁR SZILÁRD [2020]: Jönnek az új EU-s szabályok a minimálbérré, de mi lesz a magyar fizetésekkel? *Lakmusz*, október 11. <https://www.lakmusz.hu/jonnek-az-uj-eu-s-szabalyok-a-minimalberre-de-mi-lesz-a-magyar-fizetesekkel/>.

Függelék

F1. táblázat

Az érintetteknek* egyes vállalatcsoportokon belüli aránya és a minimálbér-emelés nemzetgazdasági többletterhének vállalatcsoportonkénti megoszlása (százalék)

Vállalat	Az érintettek aránya	A csoportra jutó többletterh aránya
Mikro (5 fő alatt)	22,2	26,3
Kis (5–49 fő)	16,2	43,6
Közép (50–249 fő)	8,9	15,8
Nagy (249 fő felett)	4,2	14,3

* A 200 ezer forintnál kevesebbet kereső, teljes munkaidőben foglalkoztatottak.